

ЗАТВЕРДЖУЮ:
директор Солонянського РНМК
_____Б.В.ШЕРСТЮК

**План проведення семінар з елементами тренінгу
для вчителів початкових класів та вихователів ДНЗ**

Дата проведення: 17 вересня 2015 рік

Місце проведення: Солонянський РНМК (актова зала)

Відповідальні: Гринчук С.О. і Голощапова Л.П.

**«Співпраця ДНЗ і школи І ступеня з питань
особистісно-творчого зростання дитини на етапах
впровадження Державного стандарту початкової
школи»**

Мета: ознайомити з інноваційними векторами реалізації наступності між ДНЗ та початковою школою;

обмін досвідом та вироблення системи спільних поглядів на використання принципу наступності у роботі дитячого садка і початкової школи, спрямування зусилля колективів дошкільних закладів і шкіл на взаємодію, пошук ефективних шляхів забезпечення плавного переходу дітей від дошкільного до повноцінного навчального процесу.

Час	Зміст роботи	Виконавець
Організаційна частина		
09.00-09.05	«Ласкаво просимо» - реєстрація та зустріч учасників семінару-тренінгу:	Гринчук С.О., Голощапова Л.П. методисти РНМК
Теоретичний блок		
09.05-09.15	Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації наступності між ДНЗ та школою	Гринчук С.О., методист РНМК
09.15-09.30	Забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти	Голощапова Л.П., методист РНМК
09.30-09.50	Діагностика адаптації першокласників (методичні рекомендації)	Пирлик С.Г., практичний психолог Жданівської СЗШ/ Аполонівської НСЗШ

09.50-10.00	Презентація досвіду роботи колективів Сурсько-Михайлівської СЗШ та Сурсько-Михайлівського ДНЗ «Наступність у роботі ДНЗ «Фіалочка» та вчителів початкової школи»	Полякова Тетяна Вікторівна, вчитель початкових класів Сурсько-Михайлівської СЗШ
10.00-10.10	Презентація досвіду роботи колективів Жданівської СЗШ та Жданівського ДНЗ «Реалізація принципу наступності в процесі підготовки старшого дошкільника до навчання в школі»	Тимченко Ірина Василівна, вчитель початкових класів Жданівської СЗШ
Практичний модуль		
10.10-10.50	Тренінг для вчителів та вихователів «Дитина на порозі школи»	Гринчук С.О., методисти РНМК
10.50-10.55	Методична скарбничка: - посібник РНМК ««Забезпечення наступності у навчально-виховній роботі ДНЗ і школи»»; - розробки сценаріїв, тренінгів та засідань для користування в практичній діяльності.	Гринчук С.О., Голощاپова Л.П. методисти РНМК
10.55-11.00	Підведення підсумків семінар-наради, обговорення. Рекомендації учасникам семінару.	Гринчук С.О., Голощاپова Л.П. методисти РНМК

Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації наступності між ДНЗ та школою

Гринчук С.О., методист РНМК

Притча про майстра

Якось у вечері зібралися разом музичні інструменти: скрипка, саксофон, труба, сопілка й контрабас. І виникла між ними суперечка: хто найкраще грає. Кожен інструмент почав виводити свою мелодію, показувати власну майстерність. Але виходила не музика, а жахливі звуки. Ші що більше кожен старався, то не зрозумілішою й потворнішою ставала мелодія. Та ось з'явилася людина й помахом руки зупинила ці звуки, сказавши: «Друзі, мелодія – це одне ціле. Нехай кожен прислухається до іншого, й ви побачите, що вийде». Людина знову махнула рукою, і спочатку несміливо, а потім гучніше залунала мелодія, в якій було чути смуток скрипки, ліричність саксофона, оптимізм труби, унікальність сопілки, величність контрабаса. А мелодія все лунала й лунала, поєднуючи виконавців і слухачів.

Як важливо, щоб оркестром хтось диригував! Гармонія можлива лише тоді, коли всі об'єднані однією метою і спрямовані єдиною волею в єдиному пориві...

Реформаційні процеси, що відбуваються у сучасному освітньому просторі, зумовлюють нагальність розв'язання комплексних соціально-педагогічних завдань, одним з яких є забезпечення наступності між суміжними ланками освіти. У відповідності з чинним законодавством та нормативно-правовими документами саме наступність є однією з обов'язкових умов здійснення неперервності здобуття освіти, яка певною мірою має забезпечити єдність, взаємозв'язок та узгодженість мети, змісту, методів, форм навчання й виховання з урахуванням вікових особливостей дітей на суміжних щаблях освіти.

Реалізація принципу безперервності освіти має починатися з забезпечення наступності між першими її сходинками – дошкільною і початковою ланками. Забезпечення наступності та взаємодії між дошкільною та початковою освітою утворює простір для реалізації в педагогічному процесі дошкільного навчального закладу і початкової школи єдиної, динамічної та перспективної системи, спрямованої на розвиток, виховання і навчання старших дошкільників і молодших школярів. Саме тому сучасні тенденції розвитку дошкільної і початкової ланок освіти мають багато спільного, зокрема передбачають орієнтацію на особливості дитини, створення сприятливих умов для формування у неї належної спрямованості, самосвідомості, позитивної самооцінки, самоповаги та шанобливого ставлення до тих, хто її оточує, конструктивних мотивів поведінки, нахилів, потреб характеру, пізнавальних, психічних процесів тощо.

У Базовому компоненті дошкільної освіти та Державному стандарті початкової загальної освіти визнається пріоритетність компетентнісного підходу до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової ланок освіти. Ці документи покликані забезпечити поетапне становлення дитячої особистості, її фізичний, пізнавальний, соціальний, естетичний розвиток, набуття нею певного практичного досвіду, необхідного для використання у майбутньому житті.

Наступність забезпечує поступовий перехід від попереднього вікового періоду до нового, поєднання щойно здобутого дитиною досвіду з попереднім. З одного боку, вона передбачає спрямованість навчально-виховної роботи в дошкільному навчальному закладі на вимоги, які будуть пред'явлені дітям в школі, а з іншого – на опору вчителя на досягнутий старшими дошкільниками рівень розвитку; на здобуті в дошкільному навчальному закладі та сім'ї знання, навички і досвід дітей; на активне використання їх у навчально-виховному процесі.

Наступність утворює простір для реалізації в педагогічному процесі дошкільного навчального закладу і початкової школи єдиної, динамічної та перспективної системи виховання і навчання, що сприяє зближенню умов виховання і навчання старших дошкільників і молодших школярів. Завдяки цьому перехід до нових умов шкільного навчання здійснюється з найменшими для дітей психологічними труднощами. При цьому забезпечується природне і комфортне їх входження в нові умови, що сприяє підвищенню ефективності виховання і навчання учнів з перших днів перебування в школі.

Головною умовою забезпечення наступності у вихованні і навчанні є спрямованість педагогічного процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи на всебічний розвиток особистості дитини. З огляду на це необхідний зв'язок програм, методів і форм навчання в дошкільному навчальному закладі та початковій школі. Елементи навчальної діяльності, що формуються в процесі навчання на заняттях у дошкільних закладах, забезпечують успішність навчання в школі. А шкільне навчання має забезпечити взаємозв'язок, розширення, поглиблення й удосконалення отриманих у дитячому садку знань, умінь і навичок.

Наявність внутрішнього зв'язку в змісті навчально-виховної роботи, методах педагогічного керівництва, формах організації діяльності у дошкільному навчальному закладі і початкових класах загальноосвітньої школи забезпечує цілісність процесу розвитку, навчання і виховання дитини.

Сучасне бачення вирішення проблеми наступності полягає у створенні умов для реалізації в освітньому процесі дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів єдиної, динамічної, перспективної системи особистісного творчого зростання дитини. **Забезпечення дієвості такої системи має передбачати:**

1. Налагодження взаємодії між дошкільним та загальноосвітнім навчальним закладом на основі угоди про співпрацю, у якій визначається мета співпраці, права і обов'язки дошкільного і загальноосвітнього навчального закладу. Угода укладається керівниками навчальних закладів щороку в серпні.

2. Обговорення, складання і затвердження щорічного плану спільної роботи між дошкільним та загальноосвітнім навчальним закладом.

Орієнтовна схема взаємодії між дошкільним та загальноосвітнім навчальним закладом:

- ☐ складання плану спільних заходів відповідно завдань, що необхідно вирішити на тому чи іншому етапі роботи;
- ☐ проведення круглих столів за участю адміністрацій і методичних служб навчальних закладів, батьків дітей майбутніх першокласників;

☐ затвердження спільного плану заходів на методичних об'єднаннях вчителів початкової школи і вихователів дошкільних навчальних закладів.

Основні напрямки методичної роботи по забезпеченню взаємодії:

- 1) взаємовідвідування відкритих занять у дошкільних навчальних закладах і уроків у початковій школі;
- 2) анкетування педагогів дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів з питань всебічного розвитку особистості дитини;
- 3) проведення Днів відкритих дверей в дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладах для батьків дітей старшого дошкільного віку, вихователів дошкільних навчальних закладів та вчителів початкової школи;
- 4) участь у спільних педагогічних радах, семінарах-практикумах, круглих столах, конференціях, консультаціях, тематичних виставках тощо.
- 5) спільні методичні об'єднання творчих груп вихователів дошкільних навчальних закладів і вчителів початкової школи;
- 6) залучення педагогів дошкільного навчального закладу і початкової школи до участі в спільних педагогічних проектах, розробки методичних рекомендацій і порад;
- 7) взаємообмін накопиченим педагогічним досвідом між вихователями дітей старшого дошкільного віку та вчителями початкової школи з цікавих проблемних питань реалізації наступності;
- 8) самоосвіта педагогів дошкільного навчального закладу і початкової школи, підвищення фахової майстерності;
- 9) взаємодія педагогів дошкільних закладів і вчителів початкових класів щодо здійснення наступності за трьома напрямками; інформаційно-просвітницьким, методичним і практичним.

Інформаційно-просвітницький аспект, або аспект педагогічної освіти, передбачає ознайомлення педагогів дошкільної та початкової ланок загальної середньої освіти з явищем наступності, його специфікою як педагогічного феномену, завданнями здійснення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, шляхами її реалізації.

Практичний аспект співробітництва між дошкільними закладами та початковою школою виражається, з одного боку, у попередньому знайомстві вчителів зі своїми майбутніми учнями, а з іншого у кураторстві вихователем своїх колишніх вихованців - першокласників.

Методичний аспект передбачає ознайомлення освітян зі змістом, методами та формами навчально-виховної роботи в дошкільних навчальних закладах та початковій школі.

- 10) розроблення індивідуальних, колективних та нетрадиційних форм методичної роботи у підвищенні рівня компетентності педагогів у вирішенні проблеми наступності ігрових форм навчальної діяльності дошкільників і учнів початкових класів.

Робота з дітьми старшого дошкільного віку та учнями початкових класів включає:

- ☐ проведення екскурсій у загальноосвітній навчальний заклад;
- ☐ організацію спільних виставок дитячих робіт, вернісажів, конкурсів тощо у дошкільному та загальноосвітньому навчальному закладі;

- ☐ відвідування театралізованих вистав, музеїв у дошкільному і загальноосвітньому навчальному закладі;
- ☐ відвідування дітьми старшого дошкільного віку святкової лінійки 1 вересня, присвяченої Дню знань, свята «Прощання з Букварем» та інших заходів у загальноосвітньому навчальному закладі;
- ☐ спільну участь школярів і дошкільників у проектній діяльності, тощо.

Робота з батьками передбачає:

- ☐ зустрічі вчителів початкової школи з батьками вихованців старших дошкільних груп на батьківських зборах;
- ☐ проведення Інтернет-зборів для батьків майбутніх першокласників;
- ☐ анкетування батьків майбутніх першокласників з питань підготовки дітей до школи;
- ☐ організацію роботи «педагогічної вітальні» для батьків вихованців старшого дошкільного віку з питань підготовки дітей до школи;
- ☐ організацію Днів відкритих дверей для батьків у загальноосвітньому навчальному закладі;
- ☐ організацію роботи Батьківських клубів та інших форм взаємодії.

Робота психологічної служби (при наявності посади практичного психолога) включає:

- ☐ здійснення єдиного медико-психолого-педагогічного контролю за динамікою розвитку дітей;
- ☐ дослідження рівня готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання в школі, аналіз їх процесу адаптації вже у ролі учнів 1-го класу;
- ☐ застосування корекційно-розвивальних методів у роботі з дітьми старшого дошкільного і молодшого шкільного віку при наявності певних проблем

Зміст конкретних дій (теми педрад, круглих столів, семінарів-практикумів, спільних методичних об'єднань тощо) має бути зазначено в річних планах роботи та планах спільної роботи дошкільного і загальноосвітнього навчального закладу.

Успішність забезпечення взаємодії визначається цілою низкою чинників, що створюються педагогічно грамотно організованим розвивальним, навчально-виховним середовищем, яке відповідає психологічним і фізіологічним особливостям та фізичним можливостям дітей. Робота з організації наступності має проводитись педагогічними колективами спільно і системно. Тільки зацікавленість обох сторін і батьківської громадськості вирішить проблеми наступності дошкільної і початкової освіти, зробить перехід з дошкільного навчального закладу до початкової школи безболісним і успішним для дитини.

Забезпечення наступності дошкільної та початкової освіти

Голощанова Л.П., методист РНМК

Наступність в роботі дитячого садка та початкової школи – це не тільки традиційна наступність у змісті, методах, формах і прийомах, перш за все бачення та реалізація наступності в лініях, основних аспектах розвитку особистості дошкільника та молодшого школяра.

О.Я.Савченко

Термінологічний показник:

Наступність – врахування рівня розвитку дитини, з яким вона прийшла до школи, і опора на нього.

Перспективність – визначення пріоритетних ліній підготовки дошкільнят до школи з урахуванням її потреб.

Спадкоємність – врахування школою рівня знань, умінь і навичок, з якими дитина прийшла до школи, опора на них та подальший розвиток; логічний перехід від навчально-ігрової до навчальної діяльності за всіма її компонентами, в тому числі й оцінним.

Готовність до навчання в школі – інтегративна характеристика психічного розвитку дитини, яка складається на завершення дошкільного дитинства і включає компоненти, що зумовлюють успішну адаптацію дитини до умов і вимог школи.

Шкільна зрілість – рівень морфологічного і функціонального розвитку, який забезпечує виконання дитиною вимог систематичного шкільного навчання

Соціально-психологічна адаптація до школи – процес активного пристосування дитини до класу, вчителя, свого місця у школі.

Життєва компетентність – це знання, вміння, життєвий досвід особистості, її життєтворчі здатності, необхідні для розв'язання життєвих завдань і продуктивного здійснення життя як індивідуального життєвого проекту.

Напрямки наступності дошкільної і початкової освіти:

- Узгодити мету на дошкільному і початковому шкільному рівнях
- Збагатити освітній зміст у початковій школі
- Удосконалити форми організації і методи навчання як у дошкільних закладах, так і в початковій школі

Мета освіти:

Цілі дошкільної освіти:

- + загальний розвиток основних здібностей дитини (сенсорних, розумових, фізичних, естетичних)
- + становлення базиса особистісної культури
- + забезпечення загальної готовності дитини до школи
- + розвиток комунікативних здібностей, пізнавальної активності, творчості дітей

Цілі початкової освіти:

- + розвиток і виховання особистості дитини (інтелектуальний, моральний, соціальний, фізичний, естетичний)
- + розвиток сенсорних умінь освітні результати: ключові та предметні
- + компетентності
- + здатність до творчого самовираження

- ✚ виховання ціннісного ставлення до природи, родини, Батьківщини, праці, мистецтва, здоров'я тощо

Зміст освіти:

Освітні лінії (із базового компоненту дошкільної освіти):

- Особистість дитини
- Дитина в соціумі
- Дитина в природному довкіллі
- Дитина у світі культури
- Гра дитини
- Дитина в сенсорно- пізнавальному просторі
- Мовлення дитини

Освітні галузі (із державних складових початкової загальної освіти):

- Мови і літератури
- Математика
- Природознавство
- Суспільствознавство
- Здоров'я і фізична культура
- Технології
- Мистецтво

Зміст освіти:

Освітні лінії:

- курси за вибором

Освітні галузі:

- Курси за вибором
- Індивідуальні консультації
- Групові заняття

Спільні риси заняття і уроку:

- Програмовість змісту
- Чітко організована тимчасова регламентація
- Керівна роль педагога
- Використання науковообґрунтованих методів і прийомів

Вимоги щодо формування життєвої компетентності:

Базовий компонент дошкільної освіти

Готовність дитини до систематичного навчання в школі

Навчальна програма для 1-4 класів

Ключові компетентності:

Вміння вчитися
Інформаційно- комунікативна
Загальнокультурна
Здоров'язбережувальна
Громадянська
Соціальна

Формування життєвої компетентності:

у дошкільному навчальному закладі (компетенції):	у початковій школі (компетентності):
фонетична, лексична, граматична, діалогічна, монологічна, мовленнєва, комунікативна	комунікативна, читацька, пізнавальна
сенсорно-пізнавальна, математична	математична
природничо-екологічна	природознавча
родинно-побутова, соціально- комунікативна	соціальна, громадянська
здоров'язбережувальна	здоров'язбережувальна
предметно-практична, художньо- продуктивна, ігрова	технологічна, інформаційно- комунікаційна

Компоненти психологічної готовності дитини до навчання:

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА

- + запас конкретних знань;
- + початкові уміння у навчальній діяльності
- + уміння виокремити навчальну діяльність

ОСОБИСТІСНА

- + ставлення до школи;
- + сформованість якостей, які дозволять дитині спілкуватися з однолітками і вчителями

ЕМОЦІЙНА

- + емоційна рівноваженість;
- + відсутність імпульсивних реакцій.

СОЦІАЛЬНА

- + потреба у спілкуванні
- + здібність до врахування потреб інших
- + готовність взяти на себе нову соціальну роль

ФІЗИЧНА

- + розвинені фізичні якості: гнучкість, швидкість, сила
- + наявність витривалості, що є ключовою характеристикою фізичного розвитку

Наукові аспекти науковості і перспективності:

інформаційно-просвітницький

- визначення напрямків розвитку, освіченості та виховання дітей на кожній наступній сходинці освіти
- ознайомлення з новітніми технологіями, програмами навчання та виховання обох ланок освіти

- встановлення доцільного співвідношення між загальною та спеціальною підготовкою до школи, знаннями, уміннями і навичками

методичний

- взаємне ознайомлення з методами і формами навчально-виховної роботи в старшій групі дошкільного
- закладу та в 1-му класі школи
- забезпечення наступності щодо методів та прийомів роботи з дітьми з розвитку мовлення, математики, ознайомлення з навколишнім, фізичного, естетичного, соціального виховання

психологічний

- вивчення особливостей розвитку дітей на перехідному етапі
- визначення специфіки переходу від ігрової до навчальної діяльності
- забезпечення психологізації навчально-виховного процесу як умови формування особистості на двох рівнях

практичний

- попереднє знайомство вчителів із своїми майбутніми учнями кураторство вихователями своїх колишніх вихованців

Значення наступності у роботі ДНЗ і ПШ:

- успішної підготовки дітей до школи
- реалізації в педагогічному процесі єдиної, динамічної та перспективної системи виховання і навчання, яка забезпечує формування особистості
- зменшення психологічних труднощів при переході до нових умов навчання
- природного входження дітей в нові умови, що сприяє підвищенню ефективності навчання з перших днів перебування в школі

ДІАГНОСТИКА АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

*Пирлик С.Г., практичний психолог Жданівської СЗШ/
Аполонівської НСЗШ*

Більшість випускників дошкільних закладів бажають учитися у школі і мають намір робити це добре. Вони нетерпляче чекають на перше вересня і радісно йдуть до школи. Згодом їхнє життя наповнюється багатьма вимогами, обов'язками та обмеженнями. Виникає емоційно-стресова ситуація: змінюється звичний стереотип, зростає психоемоційне навантаження. Від того, як пройде процес адаптації до навчання, здебільшого залежить працездатність і успішність дитини у школі.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Адаптацію визначають не лише як процес пристосування до успішного функціонування у певному середовищі, але й як здатність до подальшого психологічного, особистісного, соціального розвитку.

Як і ми, дорослі, діти 6—7 років реагують на стан невизначеності всією своєю суттю: у них порушується біологічна і психологічна рівновага, знижується опірність до стресів, зростає напруженість. Можуть з'явитися стан тривоги, капризи, виявитися яскравіше будь-які труднощі характеру: впертість, незосередженість, замкненість, демонстративність тощо.

Для дитини прихід у школу — це своєрідне «оформлення на посаду» (за влучним виразом Т. Нежної). «Справжній школяр — це щасливий володар портфеля і старанний виконавець шкільних правил. Він слухає вчителя, піднімає руку й отримує оцінки» — зіграти в таку гру прагне практично будь-який майбутній першокласник. За декілька днів або років дитина визнає себе обдуреною, а вчителя — ошуканцем, з яким треба було, очевидно, грати зовсім в інші ігри. Годинами сидіти за партою виявилось не так цікаво, як гадалося. Так другого(!) вересня у малюка на все шкільне життя розійшлися реальні інтереси і гра у шкільні атрибути, що швидко приїлася. Початок навчання дитини у школі — складний і відповідальний етап у її житті. Малята 6—7 років переживають психологічну кризу, пов'язану з необхідністю адаптації до школи. Які характеристики цього періоду слід урахувати, здійснюючи психологічну адаптацію дитини до школи?

По-перше, змінюється соціальна позиція дитини: з дошкільника вона перетворюється на учня. У неї з'являються нові та складні обов'язки: робити уроки, приходити вчасно до школи, бути уважною на заняттях, дисциплінованою тощо. По суті, вперше у своєму житті малюк стає членом суспільства зі своїми обов'язками. Учитель виступає представником соціуму: він задає вимоги і норми, орієнтує школяра в тому, як йому слід поводитися, що та як робити.

По-друге, у дитини відбувається зміна провідної діяльності. До початку навчання у школі малята зайняті переважно грою. З приходом до школи вони починають опановувати навчальну діяльність. Основна психологічна відмінність ігрової і навчальної діяльності полягає в тому, що ігрова є вільною, а навчальна — побудована на довільних зусиллях. Слід зазначити так само і те, що власне перехід дитини від ігрової діяльності до навчальної здійснюється не за її волі, не природним для неї шляхом, а є немовби «нав'язаним».

По-третє, важливим чинником психологічної адаптації до школи є соціальне оточення. Від ставлення вчителя до дитини залежить успішність її

подальшого навчання. Успішність процесу адаптації визначає ще й те, наскільки міцно вона змогла ствердити свою позицію серед однолітків. Активний та ініціативний першокласник стає лідером, починає добре вчитися, тихий і податливий — перетворюється на аутсайдера, вчиться неохоче або незадовільно.

По-четверте, одна з гострих проблем — заборона рухової активності ініціативних учнів і, навпаки, активізація млявих і пасивних. Соціально-психологічна адаптація є процесом активного пристосування, на відміну від адаптації фізіологічної, яка відбувається немовби автоматично. Стосунки із середовищем, до якого треба пристосовуватися, особливі. Не лише оточення впливає на людину, але і вона сама змінює соціально-психологічну ситуацію. Тому адаптувати доводиться не тільки дитину до класу, до свого місця у школі, до вчителя, але і самого педагога до нових для нього малюків. Деяка частина першокласників зазнає труднощів, перш за все, у налагодженні взаємин з учителем і однокласниками, що нерідко супроводжується низьким рівнем опанування шкільної програми. У виразі їхніх облич можна побачити емоційний дискомфорт: печаль, тривогу, напруженість. Деадаптованість у певної частини учнів пов'язана з поведінковими проблемами — низьке засвоєння шкільних норм поведінки. На уроках ці діти неуважні, часто не слухають пояснень учителя, відволікаються на сторонні заняття і розмови. Якщо ж вони зосереджуються на завданні, то виконують його правильно. На перерві відбувається розрядка: вони бігають, кричать, заважають іншим.

ПРИЧИНИ ДЕЗАДАПТАЦІЇ

Ми виокремили такі несприятливі чинники дезадаптації дитини:

- «неправильні» методи виховання в сім'ї;
- функціональна неготовність до навчання у школі;
- проблеми у спілкуванні з дорослими;
- неадекватне усвідомлення свого статусу в групі однолітків;
- низький освітній рівень матері;
- конфліктна ситуація в сім'ї через алкоголізм;
- негативний статус у колективі однолітків у дошкільному закладі;
- низький освітній рівень батька;
- конфліктна ситуація в сім'ї;
- негативне ставлення до дітей учителя;
- неповна сім'я тощо.

Дослідники виділяють дві групи причин дезадаптації — біологічні та соціально-психологічні.

Біологічні причини шкільної дезадаптації:

- соматична ослабленість дитини;
- нейродинамічні розлади, пов'язані з психомоторною загальмованістю, з емоційною нестійкістю (гіпердинамічний синдром, рухова розгальмованість);
- функціональні дефекти периферійних органів мовлення (дислексія, дисграфія);
- легкі когнітивні розлади (мінімальні мозкові дисфункції, астеничний синдром тощо).

Соціально-психологічні причини:

- негативний виховний вплив сім'ї, що спричиняє недоліки підготовки до школи;
- особливості стосунків з однолітками;

- неадекватність самооцінки;
- мотиваційна незрілість;
- особистісні риси (агресивність, тривожність);
- неправильний педагогічний підхід учителя.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОЦЕСУ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Ставлячи завдання визначити рівень адаптації учнів, слід перш за все відмежувати поняття «діагностика рівня адаптації» від поняття «діагностика рівня психологічної готовності до школи».

Психологічна готовність до школи на сучасному етапі розглядається як комплексна характеристика дитини, в якій розкриваються рівні розвитку психологічних рис, що є найважливішими передумовами для нормального включення у шкільне життя і розвитку навичок навчальної діяльності на етапі шкільного дитинства. Ці психологічні риси згруповані в основні компоненти психологічної готовності до школи:

- інтелектуальна;
- мотиваційна;
- емоційно-вольова;
- комунікативна (готовність до спілкування з однокласниками і вчителем).

Тому перед психологом, який супроводжує дитину на етапі дошкільного дитинства, постає завдання вивчити рівень сформованості кожного з компонентів. Адаптація, як зазначалося вище, — це процес пристосування до успішного функціонування у певному середовищі і здатність до подальшого психологічного, особистісного, соціального розвитку. Відповідно, метою діагностики шкільного психолога є констатування успішності чи неуспішності такого процесу та виявлення причин дезадаптації.

Основна мета психолого-педагогічної підтримки першокласників у цей період — створити педагогічні та соціально-психологічні умови, які дозволяють дитині успішно розвиватися в навчальному середовищі.

Адаптаційний процес першокласників побудований таким чином:

1. Дошкільний етап (березень — серпень), до якого входять:

- діагностика готовності до шкільного навчання;
- знайомство дітей зі школою та її територією (екскурсія);
- корекційно-розвивальні заняття з дітьми;
- групові та індивідуальні консультації батькам майбутніх першокласників для повідомлення корисної інформації з організації життя дитини перед початком шкільних занять.

Саме на цьому етапі починається співпраця психологів дошкільної і початкової ланки. Маючи списки укомплектованих класів, психолог загальноосвітнього закладу отримує інформацію з дошкільного закладу, де зазначені результати діагностики психологічної готовності до школи, зокрема виявлені малюки з низьким рівнем готовності.

В ідеальному варіанті, напередодні навчального року шкільному психологу потрібно провести додаткову консультацію з батьками таких дітей. Під час адаптації ця інформація дасть змогу виявити причини дезадаптації: неготовність до школи чи щось інше.

2. Етап загальної адаптації (вересень — січень), який передбачає:

- педагогічну підтримку школярів в урочний і позаурочний час (розвивальні заняття для пришвидшення знайомства одне з одним, зняття надмірного психічного напруження тощо);
- моніторинг адаптації першокласників;
- спільну роботу педагогів і психологів, спрямовану на побудову навчального процесу відповідно до індивідуальних особливостей і можливостей школярів;
- консультування батьків.

3. Корекційний етап (друге півріччя першого класу), який включає:

- індивідуальну та групову психокорекційну роботу зі школярами, які мають труднощі у навчанні, поведінці і спілкуванні з педагогами й однолітками;
- консультування педагогів із питань навчання і спілкування з проблемними школярами;
- індивідуальну роботу з батьками.

ПРОГРАМА ДІАГНОСТИКИ АДАПТАЦІЇ

Вибір методик для загального дослідження процесу адаптації має відповідати таким вимогам:

- вимірювати ключові параметри адаптації-дезадаптації;
- видавати в результаті інформацію, яка не тільки констатує, але й орієнтує психолога у причинах можливої дезадаптації;
- бути економічною за формою проведення і витратами часу.

Вивчення літератури і практика роботи показує, що процес адаптації у першокласників характеризується такими основними змінами:

1. Відбувається фізіологічне підлаштування діяльності функціональних систем організму до нового режиму і навантаження.
2. Формуються і засвоюються способи та прийоми нової діяльності – процесу навчання.
3. Емоційна сфера оцінює зміни в навколишній реальності як суб'єктивно комфортні і таким чином здійснює регуляцію поведінки і діяльності.

Для загальної оцінки рівня адаптації першокласника до школи необхідно отримати якісні показники цих змін, що здійснюється за допомогою наступної програми (таблиця)

Програма вивчення рівня адаптації першокласника

Компоненти адаптації	Характеристики	Методики	Залучаються
Фізіологічне підлаштування організму	Відсутність захворювань у період адаптації	Опитування батьків Аналіз медичної статистики	Батьки, вчителі, медичний працівник
	Відсутність психосоматичної симптоматики	Опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи (Л. Ковальова, Н. Тарасенко)	
	Здатність організму до енерговитрат	Методика «Будиночки» (О. Орехова)	
Шкільна успішність і поведінка	Засвоєння учнями способів і прийомів навчальної діяльності	Опитувальник для визначення рівня адаптації дитини до школи (Л. Ковальова, Н. Тарасенко)	Учителі
Емоційне сприйняття нової соціальної ситуації	Емоційне сприйняття процесу навчання	Методики «Будиночки» (О. Орехова), «Школа звірів» (Н. В'юнова, К. Гайдар). Опитування батьків	Батьки
	Емоційне ставлення до вчителя	Методики «Будиночки» (О. Орехова), «Школа звірів» (Н. В'юнова, К. Гайдар) Опитування батьків	Батьки
	Емоційне ставлення до себе в новій ролі	Методики «Будиночки» (О. Орехова), «Школа звірів» (Н. В'юнова, К. Гайдар)	
	Емоційне сприйняття стосунків з однокласниками	Методики «Будиночки» (О. Орехова), «Школа звірів» (Н. В'юнова, К. Гайдар); Опитування батьків	Батьки

Отже, для оцінки рівня адаптації першокласника необхідно:

1. Зібрати і проаналізувати дані про захворюваність за минулий період.
2. Провести анкетування на батьківських зборах із питань адаптації.
3. Здійснити спостереження разом з учителем за допомогою «Опитувальника для визначення рівня адаптації дитини до школи» (Л.Ковальова, Н.Тарасенко).
4. Продіагностувати першокласників за допомогою методики особистісних відносин, соціальних емоцій і ціннісних орієнтацій «Будиночки» (О.Орехова).
5. Провести проєктивну методику «Школа звірів» (автори Н.В'юнова і К.Гайдар), яка дає змогу вивчити мотиваційну сферу, ставлення дитини до вчителя, до однокласників, до навчання в школі, а також шкільну тривожність.

ДАЛІ

Коментування діагностичного матеріалу і практичні поради (ДОДАТОК (документ PDF-ФОРМАТ))

«Дитина на порозі школи»

«Школа не повинна вносити різкого перелому в житті дитини. Нехай, ставши учнем, дитина продовжує робити сьогодні те, що робила вчора. Нехай нове з'являється в її житті поступово і не збентежує лавиною переживань».

(В.О.Сухомлинський)

Мета: активізувати внутрішню енергію учасників для створення гарного настрою у групі;

розвивати оригінальність і гнучкість мислення, стимулювати творчу уяву та фантазію, згуртувати колектив;

сприяти розвитку перспектив професійного зростання і розширення сфер ефективних дій у професійній діяльності й поза нею.

Обладнання: 3 ватмани, малюнки (на тему школи, сім'я, діти), висловлювання, клей, ножиці.

Хід тренінгу

Самопрезентація «Ініціали».

Мета: познайомити учасників між собою, створити умови для ефективної співпраці.

Кожному учасникові пропонується назвати своє прізвище, ім'я, по батькові, а потім – свої позитивні якості, що починаються з літер власних ініціалів. Н.: Баранова Наталія Петрівна – бадьора, ніжна, працююча. Усі представляються по колу.

Вправа: «Очікування»

Мета: визначити потреби участі в занятті, очікування; сприяти концентрації уваги на проблемі.

Завдання: відповісти на питання, які надії покладаються на подальшу роботу, яку інформацію хочу одержати, чого навчитися. Коротко написати на стікерах і наклеїти на плакат «Годинник».

1. Вправа «Правила роботи в групі»

- 1) Бути активним.
- 2) Звертатися один до одного на ім'я.
- 3) Правило піднятої руки.
- 4) Не критикувати.
- 5) Не оцінювати одне одного.
- 6) Бути відкритим і відвертим.
- 7) Про себе говорити «я», а не «ми».
- 8) Не перебивати того, хто висловлюється.
- 9) Працювати за принципом «тут і тепер».
- 10) Дотримуватися правила «добровільної активності».
- 11) Поважати думку іншого.
- 12) Безгучний режим телефону.

2. Вправа «Все може бути»

Мета: усвідомлення бар'єрів креативності, розвиток уяви, настроїв на роботу.

Завдання: ведучий починає гру, кидає м'яч і називає будь-який предмет. Той, до кого потрапляє м'яч, повинен назвати оригінальний спосіб його використання, а потім кинути м'яч наступному учаснику.

Примітка: працювати потрібно швидко, якщо комусь складно запропонувати версію, допомагає вся група.

Міні-лекція про наступність

Нова програма навчання дітей в 1 класі вимагає певного підґрунтя, оволодіння дитиною компетенціями Державного стандарту дошкільної освіти. Зрештою, кожна дитина - індивідуальність, а ми – дорослі (батьки, педагоги) маємо це враховувати. Практика сьогодні свідчить, що випускники дошкільного закладу значно легше адаптуються до нових умов навчання в школі. В ряді випадків адаптація «домашніх» першокласників проходить вкрай важко.

В.О.Сухомлинський у праці «Сто порад учителям» писав: «За півтора (а якщо можна, й за два) роки до початку занять у 1 класі я раджу вам, майбутньому вчителю першокласників, зібрати батьків – дуже важливо, щоб прийшли і тата, й матері, - і поговорити з ними про взаємини в сім'ї, які сприяють формуванню здорової нервової системи, а в зв'язку з цим і позитивних морально-психологічних якостей».

Сучасне бачення розв'язання проблеми наступності має полягати у створенні умов для реалізації в освітньому процесі дошкільного навчального закладу і початкової школи єдиної, динамічної, перспективної системи особистісного творчого зростання дитини

Інформаційний куш «Що таке наступність?»

Групова робота – створення плакатів на тему «Портрет дитини, батьків, вчителів першокласника».

Венгер Л.А. сказав *«Бути готовим до школи – не означає вміти читати, писати і рахувати. Бути готовим до школи означає - всьому цьому навчитися»*. Зараз ми з Вами спробуємо розібратися, які завдання кожна з сторін (батьки, вихователі та вчителі) має виконати, щоб сприяти кращому пристосуванню дитини до школи.

Пропонуємо Вам стати на деякий час такими категоріями людей «Першокласники», «Батьки» і «Вихователі та Вчителі». Ваше завдання буде створити плакат за такими завданнями: першокласники - «Нам важко і чому?»; батьки - «Як допомогти дитині адаптуватися до школи?» ; вихователі та батьки: «ДНЗ і школа – дві ланки 1-їєї освіти, форми співпраці».

«Першокласник. Нам важко і чому?»:

- швидка втомлююсь, особливо на кінець дня та тижня;
- мені тривожно, плачу, хочу до мами;
- не маю друзів;
- не хочу слухатися, виконувати доручення;
- страшно будувати стосунки з дітьми та дорослими;
- дуже важко навчатися;
- важко звикнути до темпу шкільного життя.

«Як можуть допомогти батьки адаптуватися до школи?»

- пояснити дитині, що означає «бути школярем» та для чого це потрібно. Розповідати про школу, про існуючі в ній правила, щоб дитина була обізнана і, відповідно відчувала себе впевнено, не боялася і не сумнівалась у своїх здібностях;
- подумати режим дня і суворо його дотримуватись;
- навчати першокласника задавати вчителю питання і не боятися;
- розвивати навички емоційного контролю, вміння підкорятися правилам;
- пояснити дитині, що означає «акуратно», «старанно», формувати самооцінку;
- розвивати комунікабельні здібності;
- підтримувати бажання вчитися;
- вислуховувати уважно дитину, радити, як діяти в тій чи іншій ситуації.

«ДНЗ і школа – дві ланки 1-їєї освіти. Вихователі і вчителі-форми співпраці»

- узгодження мети навчання на дошкільному і початковому шкільному рівнях;
- збагачення освітнього змісту у початковій школі (введення в педагогічний процес різних видів дитячої діяльності творчого характеру: самодіяльних ігор, драматизацій, технічного і художнього моделювання, експериментування, словесної творчості, музичних, танцювальних імпровізацій);
- удосконалення форм організації і методів навчання як у дошкільних закладах, так і в початковій школі;
- забезпечення наступності щодо методів та прийомів роботи з дітьми з розвитку мовлення, математики, ознайомлення з навколишнім, фізичного, естетичного, соціального виховання;

-
- ```
graph TD; V[Вихователь] --> U[Учень]; T[Вчитель] --> U; B[Батьки] --> U
```

## «Моделі адаптованого першокласника»



# РЕКОМЕНДАЦІЇ:

## ЗАГАЛЬНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО СПІВПРАЦІ ДОШКІЛЛЯ ТА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ:

1. Укласти угоди про співпрацю дошкільного навчального закладу та загальноосвітньої школи.
2. Активізувати види методичної роботи по забезпеченню взаємодії ДНЗ та початкової школи.
3. Відповідно до сучасних вимог забезпечити охоплення всіх дітей старшого дошкільного віку різними формами дошкільної освіти.
4. За участю педагогічних працівників ДНЗ, вчителів початкової школи розширити можливості соціально-педагогічного патронату для дітей які виховуються вдома.
5. Проводити роз'яснювальну роботу серед батьків, громадськості щодо необхідності здобуття дітьми старшого дошкільного віку дошкільної освіти та можливості її отримання в різноманітних організаційних формах.
6. Підготовку дітей до школи здійснювати відповідно до вимог Базового компоненту дошкільної освіти, програм виховання та навчання дітей дошкільного віку, затверджених Міністерством освіти і науки молоді та спорту України.
7. Удосконалювати заняття, урок через використання інноваційних форм і методів роботи з дітьми.
8. Навчально-виховний процес організувати, як систему що забезпечує інтелектуальний творчий розвиток особистості, задоволення їх пізнавальних потреб.

### Методичні поради вихователям дошкільних навчальних закладів

- Проблему наступності та підготовки дитини до школи розглядати з позицій теоретичних і методичних аспектів сучасних компонентів дошкільної та початкової освіти.
- Сприяти збереженню та зміцненню фізичного здоров'я дошкільнят.

### Методичні поради для вчителів початкових класів

- Забезпечувати всебічний розвиток особистості молодшого школяра.
- Дотримуватись беззаперечного виконання вимог навчальних програм до знань, умінь і навичок учнів 1-х класів.
- Досконало вивчити Базовий компонент дошкільної освіти.
- Вивчити індивідуальні особливості, навчальні та пізнавальні можливості майбутніх першокласників, їх творчий потенціал з метою його подальшого розвитку.
- Застосовувати як ігровий метод навчання в 1-му класі.
- У засвоєнні предметних знань, умінь, навичок спиратись на сформовані в дітей до школи пізнавальні вміння.

- Процес навчання будувати на осмисленні та усвідомленні знань, на оптимальному поєднанні репродуктивного та творчого підходів до формування предметних умінь.
- Поступово урізноманітнювати і ускладнювати форми , методи та прийоми роботи з учнями, структуру уроків.
- Систематично формувати, закріплювати та розвивати в учнів уміння та навички самостійної навчальної праці.
- Розвивати мислення, пам'ять учнів.
- Оптимально розвивати, розширювати й ускладнювати вимоги до учнів.
- Розвивати творчі здібності учнів.

### **Методичні поради для адміністрації**

- Розробити план організаційно-педагогічних заходів для спостереження за проходженням дітьми адаптаційного періоду та створення сприятливих умов для успішної адаптації учнів 1-х класів.
- Щорічно проводити педради, спільні засідання шкільних методичних об'єднань учителів початкових класів із запрошенням вихователів дошкільних навчальних закладів з метою вивчення індивідуальних особливостей і навчальних можливостей учнів 1-х класів.
- Забезпечувати ознайомлення навчальними програмами дошкільної освіти, початкової школи організаційними формами та методами роботи з учнями на суміжних етапах навчання.
- Організовувати планове відвідування занять, уроків, виховних заходів учителями, вихователями дошкільного закладу.
- Вивчати, узагальнювати та популяризувати кращий досвід роботи із забезпечення наступності в навчально-виховному процесі. У шкільних методичних кабінетах зосередити матеріали із зазначеного питання. Наступність у навчальному процесі на педагогічних радах, методичних засіданнях, конференціях.
- Залучати кращих учителів до творчої розробки окремих питань наступності в педагогічному процесі.